

Izrael békéje*

AZ ORSZÁG ÉS AZ ÜGY

A világ országai között nagy is akad, van gazdag meg szegény. Az egyik lenyűgözően szép, a másik elszomorítóan egyhangú. Ez hosszú és drámai múltra tekint vissza, amaz épp az imént lépett a történelem színterére. Izrael ország az országok között: nagyon kicsi (körülbelül akkora, mint Olténia), nagyon szép – mediterrán növényzet, fehér kő, vörös föld – kavicsos-hullámos földcsík tenger és sivatag között – és legalább ötezer éve szerepel a történelemben. Nemcsak ország: a régiak a világ közepének, a Föld köldökének tartották. Mai szóval hadd nevezzük egyetemes hivatkozási alapnak, a civilizáció egyik megkerülhetetlen tájékozódási pontjának.

Izraelben szinte mindentől ez a kettős valóság árad: egyrészt a dolog maga, a konkrét tény, másrészt a jelkép, az utalás: például itt a fügefafa nemcsak a Földközi-tengermellék valamelyik fafélesége, hanem ugyanakkor az a fa is, melynek leveleiből az ős emberpár megmódolta az első „cache-sexe”-et; a vörös föld nem csupán nagyon termékeny, e szikkadt vidék oly ritka vizét jól őrző talaj, hanem az az anyag is, amelyből – írva vagyon – Ádám teremtett (neve egyaránt az adama „föld” vagy adom „vörös”, végül dam „vér” szóból származik). Némelykor a szimbólum, az utalás éppenséggel helyettesíti a tartalmat: az Al Aksza mecsettől, az iszlám jeruzsálemi szent helyétől vagy a Szent Sír templomától, a kereszténység szent helyétől – ezektől a tekintélyes, nagyságban, szépségben pompázó kultikus helyektől eltérően – a Siratófal, a judaizmus legszentebb pontja se nem épület, se nem műemlék, hanem maga a póre hiány, egyfajta nemlétezés. Néhány önmagában értéktelen kő – a régészek szerint nem is tartoztak Salamon templomához. Alakatlan kövek, a jelkép teljesen magába szívta őket.

Vagy – hogy egy égetően időszerű kérdést említsek – az, ami máshol „Ciszjordánia”, itt, Izraelben bibliai nevet visel: „Júdea és Szamaria”. Márpedig lemondani Ciszjordániáról végül is politikai, gazdasági, nemzetbiztonsági ügy: ugyanez „Júdea és Szamaria” esetében azt jelenti, hogy bevontuk a játszmába a szimbólumok világát.

Mennyit lehet engedni?

Hát így értelmezhető Rabin miniszterelnöknek és kormányának bátorsága, hogy leültek tárgyalni a PFSZ-szel és Jasszer Arafattal. Mert nemcsak arról van szó, hogy területi kompromisszumot kössenek a palesztinokkal, s nem is csupán a bizalomról azok iránt, akik alig néhány éve terroristáknak minősültek, hanem ar-

ról a tényről is, hogy e bibliai szent föld némely területe kevésbé fontos lehet, mint a béke. Egyes területek; melyek azok? Egyelőre Jerikó és Gáza, aztán valószínűleg további ciszjordániai helységek vagy a Gólán-fennsík. De vajon – aggnak nem is kevesen – nem vetik-e fel újra a szimbólumok szimbóluma, Jeruzsálem státútumát, a városét, amelyen 1967-ig arabok (jordániaiak) és izraeliek osztoztak? Márpedig amíg az izraeli ejtőernyősök el nem foglalták rohammal az Óvárost, a zsidóktól el volt zárva a Siratófal, no meg lényegében a Scopus-hegyi Héber Egyetem, amelyet a század harmincas éveiben építettek. Ma pedig, paradoxális módon, csak muzulmán közelítheti meg a pazar Al Aksza területét, a Mória-hegyen, ott, ahol Ábrahám feláldozta volna Izsákot; s történik ez egy olyan városban, amelyet Dávid-csillagot viselő katonák tartanak közvetlen ellenőrzésük alatt. Nem könnyű nyugodt-élet-konfekciót gyártani ott, ahol lépten-nyomon áttűnik a transzcendencia!

IZRAEL ÉS A DIASZPORA

A béke. Békére lel hát végre az a nép, amelyre bámulatosan illenek Thuküdidész szavai az athéniekről, hogy ugyanis se magukat, se másokat nem hagyják békén?

Se vége, se hossza háború, konfliktus után alighanem minden nép számára megkönnyebbülést hozna – ha viszonylagosat is – a béke kilátása. Nem így Izraelben. A béke mint lehetőség még feszültebbé teszi az amúgy is villamossággal telített léghőz; az újabb gondok közül nem is egy abból a kettős létvalóságból következik, amelyre fentebb utaltam. Az egyik feszültségforrás Izrael és a zsidó diaszpóra, a másik maga az izraeli identitás.

Való igaz, hogy a megsemmisüléssel fenyegetett Izrael sok amerikai zsidónak, de a nyugat-európai közösségeknek is ellensúlyt jelentett az asszimiláció kísértésével szemben. Pusztán az Izraelnek adományozott pénzüsszegek révén a vallástalan amerikai zsidó, aki elnéző a vegyes házasság iránt, teljesen integrálódott a környező társadalomba, amelyben igazán „otthon” érzi magát, kifejezhette érzelmi kötődését a szimbólumhoz és az ügyhöz sokkal inkább, mint az országhoz (ahová az amerikai zsidóknak mindössze 20 százaléka látogatott el). Így már nem egy amerikai a sok közül, hanem visszaváltozik zsidóvá. Am, ha Izraelt már nem tekintik halálos veszedelemben lévőnek – kérdezik egyesek –, hogyan reagálnak majd ezek az amerikai zsidók? Nem „lazítanak” majd, s adományaik nem lévén immár halaszthatatlanok, ki tudja, nem veszítik-e el az utolsó lehetőséget is, hogy bár jelképesen, azonosuljanak a zsidósággal?

Izraelben tapasztalható a jelenség kiegészítő oldala:

*Megjelent a 22 című román hetilap július 13–19-i számában

az izraeliek közül sokan, főként a fiatalok, alig kötődnek már a diaszpórához (hát még a kelet-európai vagy orosz diaszpórához, amely fenyegető tömegben vándorol Izraelbe), vagy a holocaust-nemzedékhez tartozó szülei kultiválta számos értékhez: nemcsak a vallásosságukat veszítették el, hanem – látszólag – mind kevésbé érzik magukat zsidónak, és mind inkább izraelinek. Ha a békefolyamat kedvezően alakul, vajon nem fokozódik az a veszély, hogy egyre több izraeli távolodik el eredeti hovatarozásától? Nem kerül-e veszélybe maga a zsidó lét és a judaizmus, és nemcsak a nyugati diaszpórában, ahol üldözés híján felerősödött az asszimiláció, nemcsak a kelet-európai diaszpóra eltűnésével az emigráció által, de még Izraelben is, ahol a helyzet normalizálódása „felpörgethet” valamely, a judeo-cionista hazafiasságot gyengítő, „normális” izraeli nacionalizmust? A nyomaték kedvéért hadd tegyük hozzá, hogy sokan azok közül, akik ezeket az aggodalmakat hangoztatják, mindazonáltal szilárd hívei az arabokkal kötendő békének, és szorgosan keresik az áthidaló megoldásokat. Egyesek vészjósló hangon jelentik be, hogy ezúttal a zsidóságot nem holocaust fenyegeti eltűnéssel, hanem az erőszakmentes, alattomos asszimiláció és „izraelizáció”. Van, aki szorongva gondol arra, hogy ha nincs közös ellenség, s egyidejűleg gyöngül a közös származástudat, felerősödhetnek a centrifugális erők az izraeli társadalomban, hiszen az nagyon különböző eredetű, kulturálisan már-már összehangolhatatlan emberekből áll.

A NEM-PIHENÉS FÖLDJE

Egyelőre bizonyos, Izrael messze áll attól, hogy olyan „normális” országgá váljék, mint a többi. (Ami engem illet, nem is tartok tőle, hogy azzá válhat.) Itt szinte mindenre rátelepszik a feszültség. Szakadatlan, lázas nyugtalanság, örök mozgás jellemzi ezt a helyet. Még a földnek – az elképesztően hatékony mezőgazdaság szolgájaként – sincs meg a máshol természet szabályozta nyugsága. (Akik ráérnek, akik ismerik a tétlen csevegést – térdükön újság, előttük kávé, szájukban cigaretta –, rendszerint arabok.) Az emberek lótnak-futnak, jönnek-mennek, nappal dolgoznak, éjjel szórakoznak. Mérhetetlen energiát emésztnek fel a viták, eszmecserék. Feltűnő a szervező szellem, egyfajta úttörő vagy ifjúmunkás hangulat a maga robbanékonyságával, pragmatikus hasznosságelvével; a kelet-európai vendégnek ez többnyire nem tetszik, még ha tudja is, hogy azzal a cionista alapozással függ össze, amely nélkül nem létezne ez az új ország. A közösségi szellem, de az a rögeszme is, hogy mindegyik felel a másikért, erősen fejlett, előnyeivel és hátrányaival: némely szomszéd indiszkrét, hallgatózik, a térítő buzgalmat nemegyszer túlzásba viszik, de ha valaki rosszul lesz az utcán, nem egy, hanem több járókelő siet a segítségére. A merridionális vérmérséklet – amelyet Itália esztétikumával és érzékiségével fejez ki – az izraeli szervezésben nyilatkozik meg. Másrészt nincsen ebben semmi a németes, pontosabban poroszos szervezettségből: a világ legjobb hadseregének katonái – akik hosszú és szigorú kiképzésben részesülnek, majd rend-

szeres szolgálatot teljesítenek túl a negyven évet meghaladó korhatáron – nem kötelesek tisztelgenni, ha rangidőssel találkoznak az utcán!

Talán éppen a szervezésnek és felelősségnek ez a kombinációja, a szabad, szenvedélyes vitaszellemmel elegyítve – és nagy a kísértés, hogy a képletet magát a zsidó közösségek sok évszázados öngazgatására vezessük vissza – kielégítő magyarázattal szolgál az izraeliek jogos büszkeségének tárgyára: talán egyedülállóan példázza Izrael ezt a modern államot, amely állandó és szinte teljes belső mozgósításra kényszerülten nem csupán megőrizte, de meg is erősítette demokratikus intézményeit. Példaként hadd idézzem a Legfelsőbb Bíróságot, amely gyakran ítél az állami és katonai hatóságok döntéseivel ellentétes módon, és olyan tiszteletnek, tekintélynek örvend, hogy hasonlóról csak az Egyesült Államok vonatkozásában beszélhetünk.

A BÉKE FELELŐSSÉGE

A palesztinokkal beindult kiegyezési folyamat, amelyhez feltételezhetően csatlakoznak majd a szíriaiak és a jordániaiak, legjobb esetben a határok békéjét jelentheti (a határokat pedig újra kell tárgyalni). Az már kevésbé valószínű, hogy ez az ország megismeri a „normális” nemzeteknek fenntartott nyugalmat. Már magát a békeakaratot – a lakosság hozzávetőleg 60 százalékanak opcióját – sem úgy értelmezik itt, mint higgadt beleegyezést, hanem mint egy iszonyúan fájdalmas felelősség vállalását a maguk, de még az utánuk jövő nemzedékek nevében is, Izraelben csakúgy, mint a diaszpórában. Békekötőként az izraeliek, inkább mint valaha, önmagukkal tusakodnak. Tehát béke lesz talán a határok mentén, de nehezen, nagyon nehezen lesz béke az emberekben és az emberek között – béke és nyugalom. Mint annyi minden ebben az országban, a béke (héberül: shalom) több konkrét valóságnál. Mint annyi minden, rávetíti árnyékát az örökkévalóságra. Lehet, hogy intézményesül a béke Izrael és arab szomszédai között. De igazából és teljesen a béke nem intézményesül Izrael fölött és Jeruzsálem fölött, hanem leszáll, és nem most vagy később, hanem az idők végezetekor.

ANDREI CORNEA a GRUPUL PENTRU DIALOGSOCIAL / TÁRSADALMI DIALÓGUS CSOPORT / nevű bukaresti szabadelvű ellenzéki kör tagja és az általuk kibocsátott 22 című újság főszerkesztőhelyettese. A Bukaresti Egyetem Szociológiai Tanszékén tanít. A bukaresti ellenzéki értelmiségen belül a szabadelvűiek kisebbségi csoportnak számítanak. Andrei Cornea a kormány gazdaságpolitikai és emberjogi vétségein kívül állást foglal a ROMANIA MARE/ NAGY ROMÁNIA / és az EURÓPA című lapok nacionalista és lázítóan antiszemita írásaival szemben. Szilágyi Júlia, kolozsvári irodalomkritikus fordításában olvasható ez az esszé, ami Andrei Cornea izraeli útjának élményanyagából készült.